

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2023. № 12.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.12.23>

УДК 347.254:325.11(477)

Л. Л. Лазебник,

д. е. н., професор, професор кафедри економіки, підприємництва та економічної безпеки, Державний податковий університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2234-4093>

І. Г. Фурманюк,

аспірант II курсу кафедри економіки, підприємництва та економічної безпеки, Державний податковий університет

ORCID ID <https://orcid.org/0009-0006-3667-3815>

ЕКОНОМІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ МОЖЛИВОСТІ МІСЬКОГО ПЛАНУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ВІДНОВЛЕННЯ ПОСТКОНФЛІКТНИХ ТЕРИТОРІЙ

L. Lazebnyk,

Doctor of Economic Sciences, Professor,

Professor of the Department of Economics,

Entrepreneurship and Economic Security, State Tax University

I. Furmaniuk,

Graduate student of the 2nd year, Department of Economics,

Entrepreneurship and Economic Security, State Tax University

ECONOMIC AND SOCIAL OPPORTUNITIES OF URBAN PLANNING AS A TOOL FOR RECONSTRUCTION OF POST-CONFLICT TERRITORIES

У статті досліджено економічні та соціальні можливості міського планування як інструменту відновлення постконфліктних територій.

Вихідним положенням дослідження є те, що економічні та соціальні можливості міського планування в контексті відновлення постконфліктних територій є актуальною та важливою темою, оскільки вони визначають стратегічний напрямок для сталого розвитку та покращення якості життя населення в областях, що пережили конфлікти. Отже, розгляд економічних та соціальних можливостей міського планування в контексті відновлення постконфліктних територій є насущним завданням для забезпечення сталого розвитку, стабільності та покращення якості життя там, де відбувалися конфлікти.

Відсутність чітко визначених економічних та соціальних можливостей міського планування унеможлиблює швидке відновлення постконфліктних територій.

Метою статті є визначення економічних та соціальних можливостей міського планування як інструменту відновлення постконфліктних територій. Для розкриття поставленої мети доцільно вирішити наступні завдання: 1) виділити та охарактеризувати економічні можливості міського планування як інструменту відновлення постконфліктних територій; 2) розробити перелік соціальних можливостей міського планування як інструменту відновлення постконфліктних територій; 3) розкрити економічну сутність міського планування; 4) виявити шляхи розвитку економічних та соціальних можливостей міського планування як інструменту відновлення постконфліктних територій.

У процесі проведеного дослідження було визначено склад економічних можливостей міського планування як інструменту відновлення постконфліктних територій, а саме: 1) інфраструктура та відновлення об'єктів; 2) стимулювання бізнесу та підприємництва; 3) сприяння соціальному розвитку; 4) стале енергопостачання; 5) територіальне планування та управління ризиками; 6) інтеграція технологій. Разом з тим, також було

визначено перелік соціальних можливостей міського планування як інструменту відновлення постконфліктних територій: 1) житло та соціальна інфраструктура; 2) відновлення освітніх систем; 3) забезпечення доступу до охорони здоров'я; 4) стимулювання соціального підприємництва; 5) гендерна рівність та інклюзія; 6) залучення громадськості.

Зроблено висновок, що міське планування є необхідним інструментом для ефективного та сталого відновлення постконфліктних територій, оскільки воно поєднує економічні та соціальні аспекти, забезпечуючи комплексний підхід до розвитку та зміцнення суспільства.

The article examines the economic and social possibilities of urban planning as a tool for the recovery of post-conflict territories.

The economic and social possibilities of urban planning in the context of reconstruction of post-conflict territories are a relevant and important topic, as they determine the strategic direction for sustainable development and improvement of the quality of life of the population in areas that have survived conflicts. Therefore, consideration of the economic and social possibilities of urban planning in the context of reconstruction of post-conflict territories is an urgent task to ensure sustainable development, stability and improvement of the quality of life in conflict-affected areas. The lack of clearly defined economic and social opportunities for urban planning makes it impossible to quickly restore post-conflict territories.

The purpose of the article is to determine the economic and social possibilities of urban planning as a tool for the recovery of post-conflict territories. To reveal the set goal, it is advisable to solve the following tasks: 1) to highlight and characterize the economic possibilities of urban planning as a tool for the recovery of post-conflict territories; 2) to develop a list of social possibilities of urban planning as a tool for the recovery of post-conflict territories; 3) reveal the economic essence of urban planning; 4) to identify the ways of development of economic and social possibilities of urban planning as a tool for the recovery of post-conflict territories. In the course of the conducted research, the composition of the economic possibilities of urban planning

as a tool for the restoration of post-conflict territories was determined, namely: 1) infrastructure and restoration of objects; 2) stimulation of business and entrepreneurship; 3) promotion of social development; 4) permanent energy supply; 5) territorial planning and risk management; 6) integration of technologies. At the same time, a list of social possibilities of urban planning as a tool for the recovery of post-conflict territories was also determined: 1) housing and social infrastructure; 2) restoration of educational systems; 3) ensuring access to health care; 4) stimulation of social entrepreneurship; 5) gender equality and inclusion; 6) involvement of the public.

Urban planning is a necessary tool for effective and sustainable recovery of post-conflict areas, as it combines economic and social aspects, providing a comprehensive approach to development and strengthening society.

Ключові слова: міське планування, економічні і соціальні можливості, постконфліктні території, інструмент відновлення.

Keywords: міське планування, економічні і соціальні можливості, постконфліктні території, інструмент відновлення.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Економічні та соціальні можливості міського планування в контексті відновлення постконфліктних територій є актуальною та важливою для сучасної України темою, оскільки вони визначають стратегічний напрямок для сталого розвитку та покращення якості життя населення в областях, що пережили конфлікти. Отже, розгляд економічних та соціальних можливостей міського планування в контексті відновлення постконфліктних територій є насущним завданням для забезпечення сталого розвитку, стабільності та покращення якості життя там, де відбувалися конфлікти.

Відсутність чітко визначених економічних та соціальних можливостей міського планування унеможлиблює швидке відновлення постконфліктних територій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Цінними в науковому сенсі дослідженнями проблематики економічних та соціальних можливостей міського планування як інструменту відновлення постконфліктних територій є наукові праці українських дослідників, таких як Т.О. Гуржий [8], В.В. Єфременко [7], Л.О. Жилінська [1], Г.М. Заваріка [2], О.О. Зеленко [3], Г.Ю. Кучерова [1], В.В. Михальська [4], В.П. Міняйло [5], О.О. Олешко [6], Н.Ю. Рекова [6], Н.О. Степанів [7], О.В. Тарасевич [1], Г.В. Тельнова [8] та інші. Віддаючи належне науковому доробку вищевказаних дослідників, варто зазначити, що питання визначення економічних та соціальних можливостей міського планування як інструменту відновлення постконфліктних територій ще не до кінця вивчене та потребує подальшої розробки.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення економічних та соціальних можливостей міського планування як інструменту відновлення постконфліктних територій. Для розкриття поставленої мети доцільно вирішити наступні завдання: 1) виділити та охарактеризувати економічні можливості міського планування як інструменту відновлення постконфліктних територій; 2) розробити перелік соціальних можливостей міського планування як інструменту відновлення постконфліктних територій; 3) розкрити економічну сутність міського планування; 4) виявити шляхи розвитку економічних та соціальних можливостей міського планування як інструменту відновлення постконфліктних територій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як технічний та реляційний спосіб державного втручання у відносини власності, суспільно-економічне життя населення, міське планування спирається на національне законодавство, а також на місцеві політичні структури, історію, географію та демографію. Містобудівники, які виступають у різних ролях – технократів, посередників, захисників, координаторів, переговорників і провидців – перетворюють знання на дії за допомогою планів і політики [9]. Ключові елементи, які є передумовами розвитку економічних та соціальних можливостей міського планування та

формують основу для успішної і сталої реконструкції та розвитку, представлені в таблиці 1.

Таблиця 1. Передумови розвитку економічних та соціальних можливостей міського планування як інструменту відновлення постконфліктних територій

№ з/п	Найменування передумов	Характеристика
1	Аналіз ситуації та потреб	Глибокий аналіз соціально-економічної ситуації та конкретних потреб постконфліктної території є ключовим етапом. Розуміння викликів, з якими стикається громада, дозволяє розробляти міські стратегії, що враховують реальні потреби та перспективи
2	Широка громадська участь	Активне залучення місцевих жителів, громадських організацій, підприємців та інших зацікавлених сторін є важливою передумовою. Це включає в себе здійснення консультацій, публічних слухань та забезпечення відкритості в процесі планування та вирішення питань відновлення
3	Партнерство та співпраця	Співпраця між місцевими владами, громадою, державними та недержавними організаціями, міжнародними партнерами та іншими стейкхолдерами визначає успіх програм відновлення. Партнерство забезпечує обмін ресурсами та навичками для досягнення спільних цілей.
4	Сприяння правильному законодавству та урядовій підтримці	Ефективне міське планування вимагає наявності чіткого правового та регуляторного середовища, яке сприяє розвитку ініціатив, а також підтримки від держави у вигляді фінансових та інфраструктурних інвестицій
5	Інвестиції та фінансування	Доступ до фінансових ресурсів та інвестицій є критичним для відновлення економіки та інфраструктури. Розвиток фінансових механізмів, а також залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій, грає ключову роль у відновленні
6	Освіта та розвиток кадрів	Підготовка та розвиток місцевого населення є важливою передумовою. Це включає в себе розвиток освіти, тренінгів та інших інструментів для забезпечення потрібних навичок для місцевих жителів
7	Інновації та технологічний прогрес	Використання інновацій та сучасних технологій може значно полегшити відновлення і покращити ефективність різних сфер життя, включаючи економіку та інфраструктуру
8	Сприяння сприятливому бізнес-клімату	Створення сприятливого бізнес-середовища, яке включає прозорість, регуляторну консистентність та захист прав власності, стимулює приватний сектор до активної участі у відновленні та розвитку

Джерело: розроблено автором

Вищевказані передумови взаємодіють та доповнюють одна одну, сприяючи ефективному міському плануванню, яке виступає каталізатором для відновлення та сталого розвитку постконфліктних територій.

Разом з тим, міське планування може відігравати ключову роль у відновленні постконфліктних територій, забезпечуючи ефективне використання економічних ресурсів та сприяючи сталому розвитку. Ось деякі економічні можливості, які може надати міське планування (табл. 2).

Таблиця 2. Економічні можливості міського планування як інструменту відновлення постконфліктних територій

№ з/п	Найменування економічних можливостей	Чинники економічних можливостей	Характеристика
1	Інфраструктура та відновлення об'єктів	Відновлення житлового фонду	Систематичне відновлення та реконструкція житла може стимулювати будівельний сектор та забезпечити нові робочі місця
		Інфраструктурні проєкти	Розвиток та модернізація інфраструктури (дороги, комунікації, енергетика) сприяють економічному відновленню, залучаючи інвестиції та створюючи підґрунтя для підприємництва
2	Стимулювання бізнесу та підприємництва	Створення бізнес-зон	Розробка індустріальних та торговельних зон може привертати підприємства, що стимулює економіку та створює нові робочі місця
		Фінансова підтримка малих підприємств	Забезпечення доступу до кредитів та фінансової підтримки сприяє розвитку малих та середніх підприємств
3	Сприяння соціальному розвитку	Освіта та навчання	Розвиток освітніх програм та навчальних закладів сприяє формуванню кваліфікованої робочої сили та підвищенню рівня життя
		Здоров'я та соціальна підтримка	Забезпечення доступу до якісної медичної допомоги та соціальної підтримки збільшує витриманість суспільства та створює передумови для економічного розвитку
4	Стале енергопостачання	Використання відновлюваних джерел енергії	Розвиток відновлюваних джерел енергії сприяє сталому економічному розвитку та зменшенню залежності від імпортних ресурсів
5	Територіальне планування та управління ризиками	Управління природними ризиками	Врахування ризиків природних лих та розробка планів для їх зменшення може запобігти економічним втратам у майбутньому
6	Інтеграція технологій	Розвиток інноваційних технологій	Використання сучасних технологій сприяє створенню конкурентоспроможних галузей та стимулює інновації

Джерело: розроблено автором

Таким чином, розглянувши економічні можливості міського планування як інструменту відновлення постконфліктних територій (табл. 2) можна дійти до

висновку, що міське планування варто розглядати як комплексний підхід, який охоплює економічні, соціальні та екологічні аспекти для досягнення сталого розвитку в постконфліктних територіях.

Разом з тим, міське планування може відігравати важливу роль у відновленні постконфліктних територій, сприяючи соціальному відновленню та розвитку. Нижче подано деякі соціальні можливості, які може надати міське планування (табл. 3).

Таблиця 3. Соціальні можливості міського планування як інструменту відновлення постконфліктних територій

№ з/п	Найменування соціальних можливостей	Чинники соціальних можливостей	Характеристика
1	Житло та соціальна інфраструктура	Житло для переселених осіб	Розробка житла для внутрішньо переміщених осіб та біженців є важливою соціальною ініціативою
		Створення соціальної інфраструктури	Планування та розвиток соціальних служб, таких як школи, лікарні, культурні центри, сприяє соціальній адаптації та взаєморозумінню
2	Відновлення освітніх систем	Розбудова освітніх закладів	Створення та реконструкція шкіл та університетів допомагає відновленню освітньої системи та забезпечує можливості для розвитку молоді.
		Навчання для дорослих	Програми навчання та перепідготовки дорослих сприяють їхньому соціальному та економічному відновленню
3	Забезпечення доступу до охорони здоров'я	Розбудова медичної інфраструктури	Відновлення та розширення медичних закладів забезпечує доступ до якісної охорони здоров'я для населення
		Програми ментального здоров'я	Увага до психічного здоров'я та надання психосоціальної підтримки
4	Стимулювання соціального підприємництва	Розвиток соціальних підприємств	Створення умов для розвитку соціального підприємництва сприяє інтеграції вразливих груп у суспільство та створенню нових робочих місць
5	Гендерна рівність та інклюзія	Проекти на користь жінок	Врахування гендерної рівності в міському плануванні сприяє включенню жінок у різні сфери життя та бізнесу
		Інклюзивна інфраструктура	Створення інфраструктури, яка враховує потреби людей з інвалідністю, сприяє створенню інклюзивного суспільства
6	Залучення громадськості	Участь громадян у прийнятті рішень	Активна участь місцевого населення у процесі прийняття рішень стосовно міського планування сприяє формуванню відчуття власної відповідальності та приналежності

Джерело: розроблено автором

Але, щоб міське планування сприяло соціальному відновленню (табл. 3), створювало умови для взаємодії та співпраці в громаді, сприяло відновленню соціальної структури та створенню стійкого та життєздатного суспільства в постконфліктних територіях, варто дотримуватися певних принципів. Джейн Джейкобс, автор відомої публікації «Смерть і життя великих американських міст» [11], яку «The New York Times» охарактеризувала як одну із найвпливовіших праць в історії містобудування, запропонувала чотири принципи дизайну:

- спільне використання привабливої (красивої) території різними суспільними групами;
- розмірні аспекти міського дизайну – орієнтація на короткі квартали з частими переходами вулиць і можливості здійснювати повороти. Це підвищує вірогідність більшої кількості соціальних взаємодій;
- відстоювання міського розмаїття, поєднання достатньо неоднорідної концентрації будівель (вік і стан);
- результатом просторового планування має бути забезпечення високої густоти населення.

Ці принципи вважаються планом гуманістичного управління містами і їх варто врахувати при повоєнному відновленні постконфліктних територій в Україні.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. У процесі проведеного дослідження було визначено склад економічних можливостей міського планування як інструменту відновлення постконфліктних територій, а саме: 1) інфраструктура та відновлення об'єктів; 2) стимулювання бізнесу та підприємництва; 3) сприяння соціальному розвитку; 4) стале енергопостачання; 5) територіальне планування та управління ризиками; 6) інтеграція технологій. Разом з тим, також було визначено перелік соціальних можливостей міського планування як інструменту відновлення постконфліктних територій: 1) житло та соціальна інфраструктура; 2) відновлення освітніх систем;

3) забезпечення доступу до охорони здоров'я; 4) стимулювання соціального підприємництва; 5) гендерна рівність та інклюзія; 6) залучення громадськості.

Таким чином, міське планування є необхідним інструментом для ефективного та сталого відновлення постконфліктних територій, оскільки воно поєднує економічні та соціальні аспекти, забезпечуючи комплексний підхід до розвитку та зміцнення суспільства.

Шляхи розвитку економічних та соціальних можливостей міського планування в контексті відновлення постконфліктних територій можуть бути реалізовані за допомогою комплексного підходу, спрямованого на стале відновлення та забезпечення соціально-економічної стабільності. Наведемо деякі ключові шляхи розвитку:

1. Розробка стратегій розвитку, що враховують особливості постконфліктної ситуації, має вирішальне значення. Це включає в себе вивчення потреб територій, визначення пріоритетних напрямків економічного та соціального відновлення.

2. Оптимізація використання ресурсів, включаючи фінансові, людські та природні ресурси, допомагає забезпечити ефективність і сталість відновлення. Це включає в себе створення механізмів фінансування, врахування кадрових резервів та раціональне використання природних ресурсів.

3. Інфраструктурні проєкти, спрямовані на відновлення та розвиток транспортної, енергетичної, комунікаційної та інших систем, є ключовими для стабілізації та стимулювання економічного розвитку.

4. Стимулювання підприємницької діяльності та створення робочих місць сприяє економічному відновленню. Це може включати в себе заходи з підтримки малих та середніх підприємств, надання фінансових інструментів і навчання для підвищення кваліфікації працівників.

5. Відновлення та розвиток освітніх, медичних, культурних та інших соціальних установ є важливим елементом створення стійкої та розвиненої громади. Це включає в себе підвищення якості освіти, доступ до медичних послуг та культурних ініціатив.

6. Забезпечення участі всіх верств населення у процесі прийняття рішень та розвитку міст та селищ є важливим для врахування всіх потреб та гармонійного розвитку.

7. Сприяння комунікації та співпраці між різними громадами, органами влади та громадськістю допомагає будувати довіру та сприяє взаєморозумінню, що є важливим для подолання наслідків конфлікту.

8. Розвиток міст та селищ повинен враховувати екологічні аспекти для забезпечення сталості та захисту природи.

Вищевказані шляхи спрямовані на створення інтегрованих та ефективних стратегій відновлення, які сприяють розвитку економіки та соціуму у постконфліктних умовах, створюючи передумови для сталого розвитку та покращення якості життя.

Перспективним напрямом подальших наукових досліджень є характеристика наслідків воєнних конфліктів для міського розвитку.

Література

1. Жилінська Л.О., Кучерова Г.Ю., Тарасевич О.В. Застування концепції Smart-city до вирішення завдань відновлення та розвитку сфер життєдіяльності міст на постконфліктних територіях України. *Економіка та право*. 2020. № 4. С. 51-58. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2020.04.051>.

2. Заваріка Г.М. Концептуальні підходи до розвитку постконфліктних територій. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Географія*. 2020. Вип. 1-2. С. 58-63. <http://doi.org/10.17721/1728-2721.2020.76-77.8>.

3. Зеленко О.О. Економічно-соціальні передумови розвитку постконфліктної території засобами туризму. *Часопис економічних реформ*. 2019. № 4. С. 6-12. <http://doi.org/10.32620/cher.2019.4.01>.

4. Михальська В.В. Міжнародний вплив на політику управління постконфліктними територіями. *Політичне життя*. 2017. № 3. С. 65-69.

5. Miniailo V., Bezverkhyi K., Hotsuliak V., Miniailo O. Gender analysis of the workforce in the sphere of financial and insurance activities in Ukraine. *Financial and*

Credit Activity Problems of Theory and Practice. 2023. № 1(48), pp. 388–398.
<https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.48.2023.3853>.

6. Рекова Н.Ю., Олешко О.О. Економічні проблеми відновлення сфер життєдіяльності міст постконфліктних територій. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 53. С. 150-155. <https://doi.org/10.32843/bses.53-23>.

7. Степанів Н.О., Єфременко В.В. Напрями соціально-економічного розвитку постконфліктних територій. *Збірник наукових праць Донбаської національної академії будівництва і архітектури*. 2018. № 1. С. 99-105.

8. Тельнова Г.В., Гуржий Т.О. Організаційно-економічний механізм реалізації державної політики економічного відновлення сфер життєдіяльності постконфліктних територій України. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: Економічні науки*. 2021. № 11(2). С. 65-73.
<https://doi.org/10.25313/2520-2294-2021-11-7730>.

9. Bain, A., & Podmore, J. (2023). Queer(ing) Urban Planning and Municipal Governance. *Urban Planning*, 8(2), 145-149. DOI: <https://doi.org/10.17645/up.v8i2.7012>

10. Cordes, V. F. (2019). Planning interventions: Urban bias, social reform and the city. *Planning Practice & Research*, 34(1), 84–102.

11. Jacobs, J. (1961). *The death and life of great American cities*. New York: Penguin Books.

12. Oswin, N. (2019). *Global city futures: Desire and development in Singapore*. University of Georgia Press.

References

1. Zhylynska, L.O., Kucheroва, H.Iu. and Tarasevych, O.V. (2020), “Application of the “smart-city” concept to the solution of the problems of reconstruction and development of the spheres of city life in the post-conflict territories of Ukraine”, *Ekonomika ta pravo*, Vol. 4, pp. 51-58. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2020.04.051>.

2. Zavarika, H.M. (2020), “Conceptual approaches to the development of post-conflict territories”, *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Heohrafiia*, Vol. 1-2, pp. 58-63. <http://doi.org/10.17721/1728-2721.2020.76-77.8>.

3. Zelenko, O.O. (2019), "Economic and social prerequisites for the development of post-conflict territory by tourism means", *Chasopys ekonomichnykh reform*, Vol. 4, pp. 6-12. <http://doi.org/10.32620/cher.2019.4.01>.
4. Mykhalska, V.V. (2017), "International influence on the management policy of post-conflict territories", *Politychne zhyttia*, vol. 3, pp. 65-69.
5. Miniailo, V., Bezverkhyi, K., Hotsuliak, V. and Miniailo, O. (2023), "Gender analysis of the workforce in the sphere of financial and insurance activities in Ukraine", *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, vol. 1(48), pp. 388–398. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.48.2023.3853>.
6. Rekova, N.Iu. and Oleshko, O.O. (2020), "Economic problems of recovery of life spheres of cities of post-conflict territories", *Prychornomorski ekonomichni studii*, Vol. 53, pp. 150-155. <https://doi.org/10.32843/bses.53-23>.
7. Stepaniv, N.O. and Yefremenko, V.V. (2018), "Directions of socio-economic development of post-conflict territories", *Zbirnyk naukovykh prats Donbaskoi natsionalnoi akademii budivnytstva i arkhitektury*, Vol. 1, pp. 99-105.
8. Telnova, H.V. and Hurzhyi, T.O. (2021), "Organizational and economic mechanism of implementation of the state policy of economic recovery of the spheres of life in the post-conflict territories of Ukraine", *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal "Internauka". Seriya: Ekonomichni nauky*, Vol. 11(2), pp. 65-73. <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2021-11-7730>.
9. Bain, A., & Podmore, J. (2023), "Queer(ing) Urban Planning and Municipal Governance", *Urban Planning*, vol. 8(2), pp. 145-149. DOI: <https://doi.org/10.17645/up.v8i2.7012>
10. Cordes, V. F. (2019), "Planning interventions: Urban bias, social reform and the city", *Planning Practice & Research*, vol. 34(1), pp. 84–102.
11. Jacobs, J. (1961), *The death and life of great American cities*, Penguin Books, New York, USA.
12. Oswin, N. (2019), *Global city futures: Desire and development in Singapore*, University of Georgia Press, Athens, USA.

Стаття надійшла до редакції 05.12.2023 р.